

TANULMÁNYOK / ARTICLES

Horváth Gyula szakmai életútja

Scientific career of Gyula Horváth

PÁGER BALÁZS

PÁGER Balázs: tudományos segédmunkatárs, MTA Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont, Regionális Kutatások Intézete; 7621 Pécs, Papnövelde u. 22.; pagerb@rkk.hu

KULCSSZAVAK: regionális tudomány; regionális politika; regionális fejlődés; Kelet-Közép-Európa

ABSZTRAKT: A regionális tudomány mind globális tekintetben, mind Magyarországon fiatal tudományág, amelynek fogalmai, rendszere, módszertana, intézményei és kutatási irányai a 20. század során, annak is inkább a második felében alakultak ki. Magyarországon ez a folyamat az 1980-as években indult el, a regionális tudomány hazai bázisainak (kutatóintézet, folyóirat, egyetemi tanszékek, képzések) létrejöttével, és tart egészen napjainkig. Horváth Gyula a magyar regionális tudomány egyik alapítója volt. Személye, munkássága, kapcsolatai és szerepe nagyon nagy jelentőségű volt a tudományág kialakulása és megerősödése szempontjából. Horváth Gyula munkásságát nemcsak a hazai tudományos életben, hanem külföldön is számos helyen elismerték. Fontos szerepe volt a magyar regionális tudomány külföldi kapcsolatainak kialakításában, valamint a határon túli szakmai műhelyekben kutató és oktató szakemberek munkájának támogatásában. A kutatói munkák mellett az oktatásban játszott szerepe is nagymértékben segítette a regionális tudomány elterjedését, valamint a szakmai és tudományos utánpótlás (kutatók, szakemberek) létrehozását. Horváth Gyula ennek a tudományágnak szentelte munkáját. Sokoldalú szakmai életútjának legjelentősebb mérföldköveit mutatom be a tudományos publikációk, kutatási projektek és betöltött pozíciók alapján. Az áttekintés során, a bevezető gondolatokat követően, időrendben haladok, ezért először az 1970–80-as éveket, majd az 1990-es évek eseményeit, végül a 2000 utáni időszakot foglalom össze.

Balázs PÁGER: junior research fellow, Institute for Regional Studies, Centre for Economic and Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences; Papnövelde u. 22., H-7621 Pécs, Hungary; pagerb@rkk.hu

KEYWORDS: regional science; regional policy; regional development; Central and Eastern Europe

ABSTRACT: Regional science is a relatively young field not just in Hungary but also in a global sense. Its definition, classification, methods, institutions and main research topics evolved in the

second part of the 20th century. In Hungary, this process started in the 1980s with the foundation of regional science research institutes, studies, university departments, and a journal. The contribution and network of Gyula Horváth, one of the first researchers of the topic in the country, substantially impacted the discipline's birth in Hungary, the creation and development to which he devoted his whole professional career. His work was acknowledged not only by the Hungarian but also by foreign research institutes, organizations, and communities. He played an important role in developing relationships between international (especially European and Russian) and Hungarian regional science researchers and institutes. He was a regular participant in regional science conferences in the Carpathian Basin and supported Ph.D. students and researchers from the Hungarian minorities in Romania, Serbia, Croatia, Slovakia and Ukraine. Besides his scientific contribution, he also played an important role in the creation and dissemination of regional science courses, and in the development of bachelor and master programs at universities. Several Ph.D. dissertations were written and defended under his supervision.

In this paper, I describe his multi-dimensional scientific career, its most significant milestones, publications, research projects and roles by dividing them into three periods. After a short introduction, I start with the summary of the 1970s and the 1980s, I follow with the review of the 1990s and, finally, I finish by outlining the years after 2000.

Bevezetés

Mint minden tudományágnak, így a regionális tudománynak is voltak, illetve vannak meghatározó egyéniségei, akik személyes építőmunkája hozzájárul ahhoz, hogy az adott tudományág megerősödjön. A regionális tudomány fiatal tudományág, amelynek bár messzire nyúlnak a gyökerei, azonban kialakulása és fejlődése az utóbbi néhány évtizedben történt meg. Horváth Gyula szakmai munkássága és tudományszervező tevékenysége nagy hatású, és elengedhetetlenül fontos volt a magyar regionális tudomány kialakulása és elterjedése szempontjából. Ahogy 2010-ben írt erről az Enyedi György professzor 80. születésnapjára szerkesztett kötetben: „A regionális tudomány a 20. század diszciplínája. Ebben a században alakult ki fogalmi rendszere, intézményesültek kutatási programjai, alakultak ki oktatási bázisai, és épültek be eredményei a közpolitikai döntésekbe” (Horváth 2010, 9.). Horváth Gyulának mind kutatóként, mind pedig különböző szervezetek tagjaként, illetve vezetőjeként elvülhetetlen szerepe volt abban, hogy ez a fiatal tudományág Magyarországon is meghonosodjon és fejlődhessen. Enyedi professzor tudományalapozó munkáját továbbépítve irányította az MTA Regionális Kutatások Központját (MTA RKK), és közben igyekezett minél szélesebb körben terjeszteni a regionális tudomány hazai és nemzetközi eredményeit. Amennyiben csak a címetek és témákat tekintjük végig terjedelmes publikációs listáján, azt vehetjük észre, hogy szakmai pályafutása elejétől, az 1970-es évek közepétől kezdve tudatosan építette kutatói pályáját, amelynek főbb témakörei a területi (később regionális) politika, valamint a területi különbségek és folyamatok vizsgálata voltak. Az MTMT adattárában 611 bejegyzés fűződik a nevéhez, ezek között többnyire tudományos közlemények vannak, de megtalálhatóak napilapokban készült interjúk és

ismeretterjesztő cikkek is. Szakmai életútjában több mérföldkő volt, amelyek tájékozási pontként szolgálnak azzal kapcsolatban, hogy az adott időszakban a regionális tudományon belül mely szűkebb területeken végzett kutatásokat. Így az első szakaszban az 1970-es és 1980-as évtizedekben végzett munkásságát tekintem át, majd ezt követően külön-külön szakaszban az 1990-es évtized, valamint a 2000 és 2015 közötti időszak következik.

Az alapok – az 1970-es és 1980-as évtized munkássága

Horváth Gyula az első, vidéken képzett közgazdász évfolyammal együtt 1974-ben végzett a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem pécsi kihelyezett karán. (A kar 1975-ben vette fel a Janus Pannonius Tudományegyetem Közgazdaságtudományi Kar nevet.) Későbbi visszaemlékezései alapján mondta, hogy már hallgatói pályája során lehetősége volt megfigyelni és felmérni a dél-dunántúli térség (elsősorban Baranya megye, másodsorban a tágabb régió) gazdasági szervezeteinek, üzemeinek működését. Ez későbbi tudományos pályájának indulása szempontjából is fontos alapot nyújthatott számára. Az egyetemi diploma megszerzését követően tudományos segédmunkatársként az MTA Dunántúli Tudományos Intézetéhez (MTA DTI) került. Ebben az időszakban a Dunántúli Tudományos Intézetet multidiszciplináris milió jellemezte, ugyanis a közgazdászok mellett jogászok, szociológusok, történészek és geográfusok kutattak az intézet keretein belül. Érdeklődése viszonylag hamar a magyar térségek („tervezési-gazdasági körzetek”) társadalmi-gazdasági folyamatai felé fordult, kiemelt figyelemmel a Dél-Dunántúlra. Abban, hogy tudományos kutatásai ebbe az irányba induljanak el, említésre méltó Bihari Ottó akadémikus, az MTA DTI akkori igazgatójának szerepe. 1977-ben megírt egyetemi doktori értekezésében a dél-dunántúli tervezési-gazdasági körzet fogyasztási és értékesítési szövetkezeteit vizsgálta (Horváth 1977), ezt követően 1978-tól a Dunántúli Tudományos Intézet tudományos munkatársává lépett elő. Szintén ebben az évben nyerte első Akadémiai Ifjúsági Díját (a másodikkal 1982-ben jutalmazták).

Az 1980-as évek elejére Horváth Gyula munkásságában ez a kutatási téma egyre inkább kiteljesedett. Magyar nyelvű publikációiban a hazai tervezési-gazdasági körzetek jellemzése, a magyar területi politika és a területi irányítás kérdései mellett elkezdett foglalkozni más szocialista országok (elsősorban a Szovjetunió) területi folyamataival is. 1981 és 1985 között minden évben publikált új tanulmányt vagy recenziót a Területi Statisztikában. Az intézeti kiadásban megjelenő MTA DTI Közlemények keretében szintén minden évben jelent meg új publikációja. Ennek a közleménysorozatnak 1982-től ő lett a szerkesztője. A területi gazdasági fejlődésben, valamint a területi irányítás és politika kutatásában az első jelentősebb mérföldkővet, addigi szakmai munkájának összegzését és következtetéseit A regionális gazdaságszervezés alapjai címmel

1986-ban benyújtott és 1987-ben megvédett kandidátusi értekezése jelentette (Horváth 1986). Ennek összefoglaló változata 1989-ben jelent meg az MTA RKK gondozásában, a Területi és települési kutatások kiadványsorozat részeként (Horváth 1989).

Ebben az időszakban a hazai tudományos közegbe való beágyazódása mellett nemzetközi kapcsolatainak fokozatos kiépülése is jelentős lépés volt a pályafutásában. 1982 óta tagja volt a European Regional Science Associationnek (Európai Regionális Tudományi Társaság – ERSA). Ekkor jelentek meg első idegen nyelvű tanulmányai konferenciakötetekben, valamint a Szovjetunióban kiadott *Ekonomika Oblasti* című területi gazdasági témájú folyóiratban. A nemzetközi vonatkozással kapcsolatban megemlítendő az 1982-ben általa publikált Magyar-orosz területfejlesztési szó- és kifejezésgyűjtemény (Horváth 1982), majd egy évvel később az orosz-magyar változat, amelyek az MTA DTI Közlemények sorozatban jelentek meg (Horváth 1983).

Az MTA RKK által 1986-ban elindított angol nyelvű Discussion Papers sorozatban az elsők között publikált (1987), amelyben a kandidátusi értekezését foglalta össze angol nyelven. A Discussion Papers fontos szerepet játszott az intézet szakmai munkájában, mivel a kutatók a folyóirat-publikációk mellett ezen keresztül tudták bemutatni a hazai regionális tudományi kutatásokat a külföldi kollégáknak. Horváth Gyula szakmai pályafutása során összesen 17 Discussion Papers publikációnak volt szerzője.¹

1988-tól az akkori JPTE Közgazdaságtudományi Karán a Buday-Sántha Attila professzor által alapított Agrár-, Környezet- és Regionális Gazdaságtan Tanszék meghívott előadója volt. Az alapítás előtti, majd az azt követő években több alkalommal értekezett a területfejlesztés oktatásának jelentőségéről, több oktatási anyagot készített a terület- és településfejlesztés továbbképző szak hallgatói számára különböző tárgykból (terület- és településfejlesztési politika, regionális politika). Nem túlzás állítani, hogy az egyetemi oktatás a később kiteljesedő szakmai pályáját nagymértékben befolyásolta.

A tudományos kiteljesedés időszaka – az 1990-es évtized

A kandidátusi értekezés megvédését követően tudományos osztályvezetővé lépett elő, majd 1992-től az MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézetének igazgatója lett. Az 1980-as évek második felében a tudományos publikációi mellett egyre gyakrabban fedezhetők fel közéleti témákban nyújtott interjúk, nyilatkozatok különböző napi- és hetilapokban. Ezekben egyrészt Pécs és a dél-dunántúli régió gazdaságát érintő kérdéseket tárgyalta, másrészt pedig a régiók szerepére igyekezett ráirányítani a figyelmet. Ebben az időszakban több, a Dél-dunántúli régió fejlesztési irányjaival és gazdasági lehetőségeivel foglalkozó tudományos közleményt is megjelentetett.

Az 1980-as évek végén, illetve az 1990-es évek elején megtett nyugat-európai tanulmányutak megalapozták az európai regionális politika terén végzett tudományos tevékenységét. Ez addigi kutatásainak nyugat-európai vonatkozású kibővítését jelentette, érdeklődése fokozatosan az Európai Közösségek (később Európai Unió) regionális politikájának, valamint az egyes tagországok regionális politikai rendszerének vizsgálata felé fordult. Többek között kiemelendő a Roskilde Egyetemen (1989), az olaszországi Torinói Egyetemen (1991), valamint a glasgow-i Strathclyde Egyetemen (1992) folytatott kutatásokat. Tanulmányútjai során a kutatómunka mellett olyan szakmai kapcsolatokra tett szert, amelyek közül több még a mai napig is meghatározó szereppel bír mind a Regionális Kutatások Intézete, mind a magyar regionális tudomány számára. Az egyetemeken töltött tanulmányutak mellett kutatóintézeteket és tudományostechnikai ágazatokban tevékenykedő közvetítő szervezeteket is felkeresett. Továbbá részt vett az Alpok-Adria munkaközösség munkájában is, amely szintén jó lehetőséget biztosított a külföldi (elsősorban olasz, osztrák és szlovén) szakemberekkel való kapcsolatépítésre, valamint Baranya megye és tágabban véve a Dél-dunántúli régió külföldi relációinak erősítésére.

Az 1990-es évek eleje munkásságának kiemelkedően termékeny időszaka volt. Számos ebben az időszakban írt tanulmányában a külföldi tanulmányutakon az európai regionális politikával, valamint a nyugat-európai országok területfejlesztési politikájával kapcsolatban szerzett tapasztalatait publikálta. Ezek mellett továbbra is aktívan foglalkozott a magyar regionális berendezkedés lehetőségeivel, a hazai területfejlesztési politikával, valamint Pécs és a Dél-dunántúli régió fejlődési pályáival. A nyugat-európai regionális politikai példák tanulmányozása lehetőséget nyújtott neki arra, hogy javaslatokat tegyen azok bizonyos szintű adaptálására a magyar régiókban.

Az 1987-ben alapított Tér és Társadalom első számában is jelent már meg könyvismertetője, az első tudományos cikkét pedig 1989-ben publikálta a folyóiratban. Az 1990-es évtized során szinte minden évben publikált tanulmányt a folyóiratban. Teljes szakmai pályáját figyelembe véve összesen 23 különböző közleményt (tudományos cikk, vitairat, bevezető, könyvismertető) publikált itt. Az 1990-es években írt tanulmányai közül az idézettség alapján hármat érdemes kiemelni: a Dél-dunántúli régió technológiai megújulásáról szóló tanulmányát (Horváth 1994; 19 hivatkozás az MTMT adatbázisa alapján – 2016. szeptember 30-i állapot), a keleti bővítéssel és a magyar regionális politikával foglalkozó cikkét (Horváth 1997a; 33 hivatkozás), valamint az európai regionális fejlődésről szóló munkáját (Horváth 1998b; 20 hivatkozás).

1993-ban jelent meg első nagyobb, egy nyugat-európai ország regionális politikáját bemutató, annak kérdéseit, problémáit és megoldási lehetőségeit feltáró műve. A Régiók és városok az olasz modernizációban (Horváth 1993) a Régiók Európája könyvsorozat első része lett. Az első kötethez és magához a könyvsorozathoz Ormos Mária akadémikus írta előszavában, hogy „az ország modernizálása csakis a helyi-területi közösségek részvételével, adottságainak,

hagyományainak, kulturális örökségeinek tiszteletben tartásával s nem utolsósorban az európai területi munkamegosztásban való sokszereplős részvétellel képzelhető el”. Ezzel mintegy aláhúzva azt, hogy mennyire fontos kérdés a régiók szerepének, a sikeres vagy éppen kudarcos fejlesztések eredményeinek vizsgálata, illetve más országok tapasztalatainak áttekintése. A kötetben számos olasz kutató munkája is megjelent, amelyek különböző aspektusokból járták körbe az olasz regionalizáció problémakörét és az ország sajátos helyzetét (így például az észak–dél ellentétet, vagy a regionális fejlődési pályákat).

Ugyanebben az évben az MTA RKK DTI fennállásának 50. évfordulóján nagyszabású konferenciát szerveztek, amelynek témái az európai és a magyar regionális politika kérdései, feladatai és kihívásai voltak. A konferencián elhangzott tanulmányokból szerkesztett kötet, amely Horváth Gyula és Hajdú Zoltán közös munkájaként jelent meg 1994-ben (Hajdú, Horváth 1994), a hivatkozások alapján mai napig az egyik legjelentősebb MTA RKK DTI-s konferenciakötetnek minősül.

Buday-Sántha Attilával karöltve a magyar regionális tudományi képzés úttörője volt. 1996-ban részt vett a PTE Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskola alapításában. Az általuk létrehozott pécsi regionális tudományi képzési struktúrát később sikeresen adaptálta más felsőoktatási intézmény is (így többek között Győr, Szeged, Gödöllő és Debrecen).

A Régiók Európája sorozatban 1997-ben megjelent második kötet a Brit-szigetek országainak (az Egyesült Királyság, valamint Írország) regionális átalakulását és politikáját tárgyalta. Az olasz regionális fejlődést és politikát bemutató könyvhöz hasonlóan itt is a külföldi kutatók szakmai hozzájárulásai tették teljessé azt a képet, amelyet szerkesztőként a kötet első részében a két ország regionális politikájának történetéről és fejlődéséről felvázolt (Horváth 1997).

Az első két Régiók Európája kötet eredményei, valamint az addig a kelet-közép-európai országokról és a magyar területi politikáról, területi fejlődésről és regionális politikáról végzett kutatásainak összefoglalása szakmai életútjának legjelentősebb művében egyesültek. A Dialóg Campus Kiadó Studia Regionum sorozatában 1998-ban megjelent Európai regionális politika című könyv két évtizednyi kutatómunka összegzése volt (Horváth 1998c). A mintegy 500 oldalas mű addigi kutatásainak főbb irányaira alapozva, több nagyobb részre bontva tárgyalta a magyar és az európai regionális fejlődést és politikát, valamint a területfejlesztés múltját, akkori jelenét, intézményrendszerét, struktúráját és lehetséges jövőbeli forgatókönyveit. A kötetben Nagy-Britannia, Írország és Olaszország regionális politikáját mutatta be európai esettanulmányként, de mellettük helyet kapott az orosz területi fejlődés is. A regionális fejlődéssel kapcsolatban a posztindusztriális, a tömegtermelő tradicionális ipari ágazatok helyett az innovációra és a technológiai fejlődésre építő regionális gazdasági struktúra tényezőit vázolta fel. Az állam és régiók közötti hatalommegosztáson belül tárgyalta a regionális politika helyét a központi államigazgatásban, a közép-szintű közigazgatás szerepét, valamint a regionalizmus és a regionális ér-

dekképviselőt különböző formáit. Az európai integráció kohéziós politikájának bemutatása során szisztematikusan vázolta fel az EU regionális politikájának kialakulását, történetét, legfontosabb mérőföldköveit, valamint az akkor várható bővítések (így a keleti bővítés) hatásait. A magyar regionális politikára vonatkozóan a decentralizált fejlődés fontossága mellett érvelt, a hazai területfejlesztési politika erre vonatkozó eszközeit bemutatva. Összesen több mint 370 hivatkozással (a kötet három kiadásának hivatkozásait összeadva) ez a mű életpályája legtöbbször hivatkozott alkotása, amely a magyar regionális politika egyik legjelentősebb művének számít, és egyben szakmai pályafutása második mérőföldköve a kandidátusi értekezést követően.

Az 1990-es évek második felében egyre több nemzetközi tudományos és szakértői projektben vett részt az MTA RKK DTI, többek között Horváth Gyula vezetésével. Az első projekteket a PHARE és a Tempus programokból finanszírozták, témájuk pedig alapvetően a magyar regionális politika kialakítását (szakemberek képzését, a magyar területi politika reformját, a magyar regionális fejlődés ösztönzőrendszerének kialakítását) célozta meg. A nemzetközi kutatási és fejlesztési projekteknél szintén fontos szerep jutott az addigra kialakult nemzetközi kapcsolatrendszerének, amely tovább bővült.

Az 1990-es évek során a tudományos kutatás mellett az MTA RKK-nak jelentős szerepe volt a szakértői munkákban, a különböző stratégiák létrehozásában. Horváth Gyula elsősorban a Dél-dunántúli régióhoz kötődő munkákban vett részt, így például Szekszárd fejlesztési stratégiájának (1993), Pécs városfejlesztési koncepciójának (1995), a Dél-Dunántúl területfejlesztési koncepciójának (1994) és Baranya megye területfejlesztési koncepciójának (1996) kialakításában. Ezek mellett még mindenképpen megemlíthendő az 1995-ben publikált, a magyar nemzeti területfejlesztési koncepció irányelveiről szóló munka is.

Szakmai pályafutásában ezt az időszakot számos szakmai elismerés és szervezeti előrelépés jellemezte. 1998 és 2001 között Széchenyi professzori ösztöndíjban részesült. Szintén 1998-ban az MTA Pécsi Akadémiai Bizottsága (MTA PAB) kutatómunkájáért az MTA PAB Tudományos Díját adományozta neki, valamint ebben az évben a Pro Régió díjjal is jutalmazták munkáját. 1993-tól kezdve az MTA Regionális Tudományi Bizottságának tagja, amelynek 2011-től 2015-ig elnöke is volt. 1997-től pedig az MTA RKK DTI igazgatójából az MTA RKK főigazgatójává lépett elő, amely tisztséget 15 éven át töltötte be. (2010-től az MTA RKK vezetői pozíciója főigazgató helyett igazgató lett.)

A regionális kutatások kiterjesztése – a 2000 és 2015 közötti időszak

A 2000-es években szakmai munkájának és tudományos szervezési tevékenységének köszönhetően a hazai társadalomtudományi körökben a jelentősebb kutatók közé tartozott, mint a magyar regionális tudomány egyik vezető kutatója és

hazai képviselője. 1999-ben ítelték oda neki az akadémiai doktori címet, 2000-ben habilitált a PTE KTK-n, ahol 2001-től a kar egyetemi tanára lett. Addig elért munkáját számos díjjal jutalmazták (2001-ben Akadémiai Díjat, 2005-ben Széchenyi-díjat kapott), és több szervezet is tagjává választotta, amelyek közül kiemelkedő a londoni székhelyű Academia Europaea, amelynek 2002-től volt tagja.

Az oktatásnak jelentős szerepe volt szakmai pályafutása során. Ez két vonalon valósult meg: egyrészt a PTE KTK alap-, mester-² és PhD-képzésein végzett oktatási tevékenységei, másrészt pedig a PTE Regionális Politika és Gazdaságtan Doktori Iskolájában folytatott doktori témavezetések révén. A kezei alatt végzett hallgatók később egyetemi oktatókként, tudományos kutatókként, vagy amennyiben nem tudományos karriert folytattak, úgy az élet számos területén, például minisztériumokban vagy nagykövetségeken vitték tovább a doktori iskola hírnevét és az ő regionalista szellemiségét. A 2000-es évek elejétől a Debreceni Egyetemen is oktatott, először óraadó tanárként, majd 2010-től féléllású egyetemi tanárként.

Publikációiban az addig is meghatározó témák mellett egyre inkább a közzelgő európai uniós csatlakozással, a magyar régiók területi versenyképességével és a magyar régiók európai pozíciójával foglalkozott. Ehhez a vonalhoz kapcsolódott az európai uniós regionális támogatásokról 2001-ben írt munkája (Horváth 2001a). A magyar régiók és települések versenyképességének vizsgálatával kapcsolatban kiemelendő a 2000-es évek elején általa vezetett stratégiai jelentőségű kutatási projekt, amelyben számos hazai regionális tudományi műhely vett részt. A projekthez kapcsolódóan több jelentős publikáció jelent meg, így az általa jegyzett A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben (Horváth 2001b), valamint a kutatás eredményeit összefoglaló Régiók és települések versenyképessége című kötet (Horváth 2006).

A publikációk, illetve a tudományos, ismeretterjesztő és egyéb közlemények száma szempontjából ezek az évek jelentették a csúcsidezőszakot munkásságában, különböző közleményeinek száma két évben is (1999 és 2001) meghaladta a harmincat, igaz ezekben beletartoznak a vele készült napilapinterjúk és újságcikkek is. Az MTA nagyszabású, Magyar Tudománytár című, Magyarországot bemutató könyvsorozatának második kötetét (Táj, település, régió) Enyedi Györggyel együtt szerkesztette 2002-ben. A kötet tárgyalta az ország tájainak földrajzi jellemzőit, a települések karakterisztikáját és fejlődését, valamint a regionalizmust, a régiók szerepét, a területi politika irányítását, továbbá bemutatta Magyarország régióinak társadalmi-gazdasági viszonyait (Enyedi, Horváth 2002).

A 2000-es évek közepén indította el egyik legnagyobb szabású vállalkozását, a Kárpát-medence régiói könyvsorozatát. A könyvsorozat elsődleges célja az volt, hogy megvizsgálja a Kárpát-medence mint makrorégió lehetőségeit az Európai Unión belül, bemutassa az ide tartozó régiók adottságait, földrajzi környezetét, társadalmi-gazdasági viszonyait és regionális fejlesztési lehetőségeit. Ezen kívül pedig a könyvsorozat lehetőséget nyújtott arra, hogy a határon túli magyarok körében segítse a regionális tudomány eredményeinek megismerését

és módszereinek alkalmazását, illetve publikálási lehetőséget biztosított a fiatal, határon túli, regionális tudománnyal foglalkozó kutatók és doktoranduszok számára (Horváth 2003). Ugyanis a kötetek nagymértékben támaszkodtak az adott régióban élő, illetve az adott régiót vizsgáló kutatók ismereteire és tapasztalataira. Az első rész 2003-ban jelent meg Székelyföld címmel, amelynek szerkesztője is volt. Ezt követően szerkesztőként szerepelt a Dél-Szlovákiát (2004), az Északnyugat-Erdélyt (2006), valamint a Dél-Erdélyt és a Bánságot (2009) bemutató köteteknél. Az ő sorozatszerkesztői munkája mellett több MTA RKK-s kolléga is részt vett a kötetek szerkesztésében: Hajdú Zoltán (Dél-Dunántúl, Dél-Pannónia), Rechnitzer János (Nyugat-Dunántúl), Beluszky Pál (Közép-Magyarország), Nagy Imre (Vajdaság, Dél-Pannónia), Baranyi Béla (Észak-Alföld, Kárpátalja), Nagy Gábor (Dél-Alföld) és Szirmai Viktória (Közép-Dunántúl).

A regionális tudomány szervezése és terjesztése szempontjából kiemelt szerepét jól jellemzi, hogy a 2002-ben alakult Magyar Regionális Tudományi Társaság (MRTT) alapítói között volt, és ő lett a szervezet első elnöke. Ezt a tisztséget 2011-ig töltötte be. Elnöksége alatt a regionális tudományi vándorgyűlések eljutottak az ország különböző pontjaira, ezzel is segítve a tudományág kutatói bázisának szélesítését. Ahogy a Kárpát-medence régiói könyvsorozatnak, úgy az MRTT rendezvényeinek is kiemelt célja volt, hogy a határon túli magyarok számára előadói és publikációs fórumot nyújtson. A szervezetnek a hazai és határon túli megjelenések mellett fontos szerepe, hogy az Európai Regionális Tudományi Társaság (ERSA) magyar szekciójaként képviselteti magát a regionális tudomány nemzetközi vérkeringésében.

A 2000-es évtized második felében ismét felerősödött szakmai munkájában az orosz regionális átalakulás és fejlődés iránti érdeklődés. A Régiók Európája könyvsorozatban az olasz és a brit regionális politika bemutatását követően a sorozat 2008-ban megjelent következő kötete az oroszországi regionális fejlődéssel és politikával foglalkozott. A kötet struktúrája az előzőekhez hasonló módon épült fel, azaz egy hosszabb bevezető fejezetet követően orosz kutatók vázolták fel a helyi társadalmi-gazdasági viszonyokat, valamint a regionális politika és fejlődés lehetőségeit különböző aspektusokból (Horváth 2008). A kötet szerzői közül több kutatóval is hosszú ideje folyamatos szakmai kapcsolatot tartott fenn, így például a 2014-ben elhunyt Szergej Artobolevszkijel, akiről halálát követően több folyóiratban is megemlékezett, valamint az Orosz Tudományos Akadémia novoszibirszki kutatóintézetében napjainkban is kutató és a regionális kutatások terén magyarországi kapcsolatokat tartó Vjacseszlav Szelivjorsztovval.

Az orosz kapcsolatok mindig is jelentős szerepet töltek be Horváth Gyula munkásságában. Ez részben nyelvtudásának, részben pedig a térség iránti kutatói érdeklődésének és az így kialakított kapcsolatoknak volt köszönhető. Az orosz regionális politikáról és fejlődésről szóló magyar nyelvű kötet mellett érdemes kiemelni a 2011-ben orosz nyelven megjelent, a kelet-közép-európai regionális fejlődésről szóló könyvet, mint a témában kiadott jelentősebb pub-

likációt (Horváth, Artobolevszkij 2011). Több orosz folyóirat szerkesztőbizottságának is tagja volt. 2013-ban az orosz SOPS (Termelőerők Kutatási Tanácsa) szervezethez tartozó Nemzetközi Regionális Fejlesztés és Együttműködés Akadémiájában az elnökség tagjává választották, 2014-ben pedig Magyarország Moszkvai Nagykövetségével együtt az EU–Oroszország Tudomány Éve rendezvény-sorozat keretein belül szervezett konferenciát a közép-európai országok és Oroszország területi egyenlőtlenségeinek és regionális politikájának témájában.

2010-ben a Regional Studies Association (RSA) Pécsen rendezte meg éves konferenciáját, amely az MTA RKK fennállásának eddigi csúcspontja volt. A konferencia pécsi megrendezésének előkészítésében komoly szerepe volt, mint a szervező intézmény vezetőjének. A 2010-ben a Régiók Európája sorozatban megjelent, Hajdú Zoltánnal közösen szerkesztett Regionális átalakulási folyamatok a Nyugat-Balkán országokban című kötet bemutatója köré szintén jelentős nemzetközi eseményt szerveztek, amely a nyugat-balkáni országok regionális folyamatainak és politikájának kutatását igyekezett megalapozni (Horváth, Hajdú 2010).

Utolsó nagy kutatása a 2012 augusztusában indult OTKA-kutatás volt, amely a kelet- és közép-európai régiók 21. század eleji fejlődési pályáira fókuszált. A regionális politika és területi versenyképesség mellett a kelet-közép-európai régiók innovációs potenciálját és kutatás-fejlesztési lehetőségeit is vizsgálta. Továbbá a projekt keretében górcső alá vette a kelet- és közép-európai regionális tudományi műhelyeket, azt, hogy ebben a térségben milyen formában (kutatás, oktatás, szervezetek, folyóiratok, konferenciák) van jelen a tudományág (Horváth 2013). 2015-ben jelent meg a nemzetközi szinten nívós Routledge kiadónál a *Spaces and places in Central and Eastern Europe: Historical trends and perspectives* című kötete, amelyben a kelet-közép-európai régiók elmúlt két évtizedben lejátszott társadalmi-gazdasági folyamatait, valamint azok trendjeit mutatta be (Horváth 2015a). Ugyanebben az évben készült el utolsó szerkesztett kötete, amely szintén ennek a kutatási projektnek a része volt. A Kelet- és Közép-Európa régióinak portréi című kötet egyfajta áttekintést nyújt a kelet-közép-európai térség kilenc országa és Oroszország régióinak földrajzi, társadalmi és gazdasági folyamatairól (Horváth 2015b).³ A projektet lezáró, várhatóan 2017-ben megjelenő kötet befejezése és a kutatás utómunkái már kollegáira maradtak.

Összefoglalás

Horváth Gyula 40 éves kutatói pályáját nem egyszerű pár szóban összefoglalni. Ha mégis vállalkozni kellene rá, akkor talán a sokoldalúság és a rendszerszemlélet lennének a legjobb jelzők erre. A szakmai életút kezdetétől meglévő szisztematikus építkezés és a szakmai ranglétrán való előrejutás tisztán kirajzolódik

az életpályájában. Ahogy az egyes mérföldköveket elérte és továbbhaladt, úgy vált fokozatosan a magyar regionális tudomány meghatározó alakjává, ennek a fiatal tudományágnak az egyik hazai vezető kutatójává. Kiterjedt nemzetközi kapcsolatrendszere mind munkahelye, az MTA RKK (2012 óta MTA KRTK RKI), mind a magyar regionális tudomány számára komoly lehetőségeket rejtett és rejt magában a mai napig. Tudományos tevékenységét a kutatás mellett az oktatás tette teljessé. Buday-Sántha Attilával közös iskolaépítő munkája adta meg az alapot a regionális tudományi utánpótlás kinevelésének, a területfejlesztéssel foglalkozó, a regionális fejlesztéseket kezelő és koordináló szakemberek képzésének. Ezek mellett nagy figyelmet fordított a regionális tudomány eredményeinek minél szélesebb körű megismertetésére. 2012-ben a Magyar Tudományban az Enyedi professzorral szóló megemlékezésben így fogalmazott: „A regionális tudomány Enyedi professzor által elindított tudatos építkezése révén ma Magyarországon megvannak az intézményi és szellemi feltételei annak, hogy a (...) regionális tudomány önálló diszciplínaként fejlődjön a 21. században, és hozzájáruljon a magyar tudományosság európai versenyképességének erősítéséhez” (Horváth 2012). Majd zárógondolatként hozzátette: „Mi, az Enyedi-iskola tagjai tudjuk kötelességünket: új eredményekkel gazdagítani a regionális tudományt, kutatásokra inspirálni fiatal kutatótársainkat, alkalmazásra buzdítani a gyakorlati szakembereket, vitára és együttműködésre serkenteni a regionális fejlődésben érdekelt szereplőket.” (Horváth 2012). Horváth Gyula szakmai életútja alapján megállapítható, hogy az általa megfogalmazottaknak eleget téve mind kutatói és oktatói, mind tudmányszervező és ismeretterjesztő tevékenységével a regionális tudományt szolgálta. A lefektetett alapokra történő továbbépítés pedig az utókor kötelessége, kiemelten gondolva itt azokra, akik Horváth Gyula korábbi kollégáiként, pályatársaiként, valamint korábbi és jelenlegi tanítványaiként hozzájárultak és hozzájárulnak a magyar regionális tudomány fejlődéséhez.

Horváth Gyula emlékére az Európai Regionális Tudományi Társaság (ERSA) 2016. évi bécsi konferenciáján szekciót szerveztek, ahol a meghívott külföldi pályatársak egy-egy előadást tartva emlékeztek meg róla. A szekció megnyitóját Jouke van Dijk, az ERSA elnöke tartotta. A szekció vezetői Varga Attila és Lados Mihály voltak, a szekció szervezésében pedig Pálné Kovács Ilona nyújtott segítséget.

Jegyzetek

- 1 Egyik legtöbb hivatkozással bíró idegen nyelvű tanulmánya szintén ebben a sorozatban jelent meg (Horváth 1998a).
- 2 A mesterképzésen végzett oktatási tevékenységei alatt 2010 előtt az EU és Magyarország regionális politikája specializáció keretében tartott előadásait és szakdolgozati témavezetéseit is értem.
- 3 E két, tavaly megjelent kötetről lapszámunkban recenziót is közlünk. – A szerk.

Irodalom

- Enyedi Gy., Horváth Gy. (szerk.) (2002): *Táj, település, régió*. MTA Társadalomkutató Központ, Kossuth Kiadó, Budapest (Magyar Tudománytár; 2.)
- Hajdú, Z., Horváth, Gy. (eds.) (1994): *European challenges and Hungarian responses in regional policy*. Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Pécs
- Horváth Gy. (1977): *A korszerű vállalati jelleg erősítésének szervezési súlypontjai a dél-dunántúli tervezési-gazdasági körzet általános fogyasztási és értékesítő szövetkezeteiben*. Egyetemi doktori értekezés
- Horváth Gy. (1986): *A regionális gazdaságszervezés alapjai*. Kandidátusi értekezés
- Horváth Gy. (1982): *Magyar-ország területfejlesztési szó- és kifejezésgyűjtemény*. MTA Dunántúli Tudományos Intézet, Pécs (MTA DTI Közlemények; 29/1.)
- Horváth Gy. (1983): *Orosz-magyar területfejlesztési szó- és kifejezésgyűjtemény*. MTA Dunántúli Tudományos Intézet, Pécs (MTA DTI Közlemények; 29/2.)
- Horváth Gy. (1989): *A regionális gazdaságszervezés fejlődése és intézményei*. Akadémiai Kiadó, Budapest (Területi és Települési Kutatások; 4.)
- Horváth Gy. (szerk.) (1993): *Régiók és városok az olasz modernizációban*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs (Régiók Európája; 1.)
- Horváth Gy. (1994): *A Dél-Dunántúl nemzetközi versenyképességének előfeltétele: a technológiai megújulás. Tér és Társadalom, 1–2., 37–58.*
- Horváth Gy. (1997a): *Európai integráció, keleti bővítés és a magyar regionális politika. Tér és Társadalom, 3., 17–56.*
- Horváth Gy. (szerk.) (1997): *Régiók felemelkedése és hanyatlása. Regionális fejlődés és politika a Brit-szigeteken*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs (Régiók Európája; 2.)
- Horváth, Gy. (1998a): *Regional and cohesion policy in Hungary*. Centre for Regional Studies of the Hungarian Academy of Sciences, Pécs (Discussion Papers; 23.)
- Horváth Gy. (1998b): *Az európai regionális fejlődés és politika távlatai. Tér és Társadalom, 3., 1–26.*
- Horváth Gy. (1998c): *Európai regionális politika*. Dialóg Campus Kiadó, Budapest, Pécs
- Horváth Gy. (2001a): *Regionális támogatások az Európai Unióban*. Osiris Kiadó, Budapest
- Horváth Gy. (2001b): *A magyar régiók és települések versenyképessége az európai gazdasági térben. Tér és Társadalom, 2., 203–231.*
- Horváth Gy. (szerk.) (2003): *Székelőföld*. MTA Regionális Kutatások Központja, Budapest, Pécs (A Kárpát-medence régiói; 1.)
- Horváth Gy. (szerk.) (2006): *Régiók és települések versenyképessége*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs
- Horváth Gy. (szerk.) (2008): *Regionális fejlődés és politika az átalakuló Oroszországban*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs (Régiók Európája; 3.)
- Horváth Gy. (2010): *A magyar regionális tudományi iskola alapítója*. In: Barta Gy., Beluszky P., Földi Zs., Kovács K. (szerk.): *A területi kutatások csomópontjai*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs, 9–13.
- Horváth Gy., Hajdú Z. (szerk.) (2010): *Regionális átalakulási folyamatok a Nyugat-Balkán országaiban*. MTA Regionális Kutatások Központja, Pécs
- Horváth, Gy., Artobolevszkij, Sz. Sz. (szerk.) (2011): *Regionalnoe razvitie i regionalnaja politika i Centralno-Vosztocnoj Evropi v perehodnij period*. Izdatelstvo MGU im N. E. Baumana, Moszkva
- Horváth Gy. (2012): *Enyedi György 1930–2012. Magyar Tudomány, 10., 1270–1273.*
- Horváth Gy. (2013): *A területi kutatásoktól a regionális tudományig*. Kelet- és közép-európai tudománytörténeti vázlat. *Tér és Társadalom, 4., 30–51.*
- Horváth, Gy. (2015a): *Spaces and places in Central and Eastern Europe: Historical trends and perspectives*. Routledge, London (Regions and Cities; 77.)
- Horváth Gy. (szerk.) (2015b): *Kelet- és Közép-Európa régióinak portréi*. Kossuth Kiadó, Budapest